

”Mielessäni ei ollut enää pienintäkään epäilystä...”

Pellervo Kokkonen

Gavin Menzies: 1421 – Kun Kiina löysi maailman. Suomennos Riiikka Nurminen ja Mikael Halila. Genimap 2005 (englanninkielinen alkuteos 2002). 567 s.

Gavin Menzies on kehitellyt huikean joukon hypoteeseja varhaisesta löytöretkihistoriasta: 1421–1423 neljä valtavaa kiinalaista tutkimusretkikuntaa tutki koko maailman. Ne purjehtivat Afrikkaan, Etelä- ja Pohjois-Amerikkaan, tutkivat Australiaa ja Uutta Seelantia, piipahtivat Antarktiksella, purjehtivat Grönlannin ympäri, käväisivät Pohjoisnavalla ja palasivat kotiin kiertäen koko maailman ja tutkien Koillisväylän.

Kiina oli tuohon aikaan maailman mahtavin valtio, jolla oli Menziesin mukaan kaikki tarvittava teknologia ja osaaminen näiden tutkimusmatkojen toteuttamiseen. 1400-luvun alun retket päättyivät äkisti ja kiinalaiset hävittivät kaiken niitä koskevan aineiston arkistoistaan. Kaikki tämä tapahtui vuosia ennen kuin portugalilaiset olivat aloittaneet tutkimusmatkojaan puhumattakaan Kolumbuksesta, joka pääsi liikkeelle vasta vuonna 1492.

Menzies on lontoolainen eläkkeellä oleva sukellusveneen komentaja, joka on ottanut harastukseksi löytöretkihistorian. Maallikkohistorioitsijan tavoin hän rakentaa kuvaa menneisyydestä oman ajatusmaailmansa pohjalta – haken lähdeaineistosta todisteita asioille, joista on jo itselleen muodostanut varmuuden.

Inspiraation lähteenä ovat olleet Menziesin laaja navigointikokemus maailman merillä. Kokemuksensa avulla Menzies purkii asettumaan

laivan kannella havaintoja tekevän menneiden aikojen tutkimusmatkailijan asemaan ja päättämään havainnoimistaan ympäristökijöistä ja purjehtijan logiikasta mitä on saattanut tapahtua.

Menzies tuntee merivirrat ja tuuliolot ja tekee niiden perusteella johtopäätöksiä siitä, minne varhaisilla purjealuksilla liikkuneet ovat voineet ajautua. Väitteidensä tueksi Menzies esittää suuren joukon biologisia, kartografisia, kansatieteellisiä ja tietenkin myös kirjallisia todisteita.

*

Löytöretkihistoria on tieteenala, jolla kukoistaa eräänlainen puolivakava tieteesfantasiakirjallisuus: rakennetaan villejä hypoteeseja ja kerätään niitä tukevaa aineistoa. Alan varsinaiset tutkijat tekevät kunnan tutkijoiden tavoin pikemminkin sektoritutkimusta esimerkiksi arkeologian, karttahistorian ja kirjallisuuden alalla. Tieteellisiin tutkimusmenetelmiin sitoutunut tutkimus ei useinkaan etene näyttävästi ja vauhdikkaasti.

Vähäisestä ja pirstaleisesta aineistosta on vaikeaa rakentaa laaja-alaisia teorioita, joiden laattimiseksi pitäisi pystyä uskottavasti vastaamaan monitieteisen tutkimuksen haasteeseen. Voidaan myös todeta, että alan tutkimusta tehdään tätä nykyä verraten vähän. Pitkäjänteisesti alalla askartelee tuskin muutamaa kymmentä ihmistä suurempi joukko.

Fantasiakirjallisuus täyttää tällä tutkimusalalla eräänlaisen tyhjiön rakentamalla suuria teorioita piittaamatta todistusaineiston puut-

teellisuudesta. Myös Menziesin lähdeaineisto on valikoitu tukemaan omia väitteitä; ainoa myönnytys tässä suhteessa on todistusaineisto, jota ymmärtämättömät viranomaiset eivät ole antaneet tutkia (esim. radiohiilijaoittaa), mutta joka varmasti tukisi teoriaa, jos tutkimukset vain annettaisiin tehdä.

Menzies ei anna lähteiden kertoa tarinaan vaan kertoo tarinan lähdeaineiston puolesta haluamallaan tavalla. Erityisen ongelmalliseksi tämä muuttuu, kun sinänsä jo kyseenalaisista päätelmää seuraavassa kappaleessa käsitellään jo vuorenvaramana todistettuna tosiseikkana, jonka varaan rakennellaan taas uusia oletuksia. Tällainen lähteiden käyttö ketjupäätelmiä punomalla syö uskottavuuden Menziesin tarinoilta.

*

Kiinalaisten laivastot ovat todellakin Menziesin kuvailemana liikkuneet laajalla alueella Intian valtamerellä ja Indo-Kiinassa. Kaikki muu on puhdasta spekulatiota. Ajatus kiinalaislaivojen vierailusta Australiassa ei tunnu mahdolliselta. Menzies myös toteaa, että sinologien keskuudessa ei pidetä outona ajatusta, että kiinalaisilla on ollut yhteyksiä Pohjois-Amerikkaan jo hyvin varhain – ei myöskään aivan mahdoton ajatus, mutta kiistattomat todisteet puuttuvat. Menziesin todisteina esittelemä aineisto on hyvin mielenkiintoista käsittäen vanhoja kivirakennelmia Australiassa ja Pohjois-Amerikassa paikoissa, joissa niitä ei pitäisi olla, aasialaisperäisiä eläin- ja kasvilajeja, joiden leviämistä esimerkiksi Etelä-Amerikkaan ei ole pystytty selittämään ja DNA-analyysyjä, joista erottuu kiinalaista DNA:ta alkuperäisväestön keskuudessa. Aineistoa on dokumentoitu kirjassa runsaasti eri aloilta ja maantieteellisiltä alueilta. Menziesin lähteiden käyttö on kuitenkin niin tarkoitushakuista, etteivät tulokset kestä kriittistä tarkastelua.

Vanhan kartta-aineiston tulkinta todistaa samoin Menziesin epäilyttävää tapaa käyttää lähdeaineistoja. Menzies esittää mielenkiintoisia tulkintavaihtoehtoja, mutta kierrättää väittämiä jo aikaisemmin epäluottaviksi osoittautuneista lähteistä. Karttatulkinta on huteralla pohjalla. Ainoa tapa lähteä tulkitsemaan karttoja on laaja ja monipuolinen arkistotutkimus, jossa verrataan kaikkia aihepiiriin liittyviä lähteitä mahdollisimman moniulotteisesti. Menzies sen sijaan, ottaa jok'ikisen kartalla olevan viivan kirjaimellisesti tulkiten niitä poikkeuksetta tuke-

maan omia sepitelmiään.

*

1421 – kun Kiina löysi maailman on hyvin kirjoitettu kirja. Kiinalaisten oletettujen retkikuntien vaiheista kerrotaan tarinan muodossa. Kirjoittaja tarjoaa vielä yhden sankaritarinan, joka kertoo hänen omasta menestyksestään tutkijana ja todistusaineiston kokoajana.

Kuvitus on erinomaista – aineisto on myös dokumentoitu laajasti. Kirjassa on kattava lähdeluettelo, jonka avulla pääsee helposti uppoutumaan aihepiiriin syvemmälle.

Kirjoittajan tarkoituksena on ollut luoda populaariteos, joten myöskään jännitystä, seksiä ja väkivaltaa ei teoksesta puutu. Kääntäjät ovat kiitettävästi suoriutuneet varsin monimutkaisen terminologian välittämisessä suomen kielelle. Lukunautintoa tosin häiritsee huolittelematon suomenkielinen kieliasu.

Suomenkielisestä laitoksesta en yllätyksekseni onnistunut löytämään tekstissä mainostettujen verkkosivujen osoitetta (<http://www.1421.tv>). Sivuilta paljastuu, että kysymyksessä onkin uudesta privatisoidusta historian tutkimuksesta, jota rahoitetaan myymällä paitsi kirjoja, myös dvd-levyjä ja amiraali Zheng He -aiheisia maalauksia. Menziesin toimintatavoista ja motiiveista kertoo, että sivusto ei tarjoa lukijoille lainkaan

keskustelupalstaa joka mahdollistaisi vuoropuhelun erilaisten näkemysten edustajien kesken. Menziesin tavoitteena ei ole keskustella vaan pönkittää omaa oikeassa olemistaan. Vaihtoehtoisia näkökulmia ja kritiikkiä Menziesin väittämiä kohtaan löytää helposti hakukoneella hakusanalla 'Gavin Menzies'.

*

Menziesin tutkimuksista on helppo havaita monia pseudotieteen tunnusmerkkejä, joita ovat tutkimuksen ulkopuolisen motiivin merkittävä asema (kaupallinen hyöty), lähdeaineiston yksipuolinen käyttö tukemaan omia väitteitä, vihamielinen asenne kritiikkiin, todennettujen tutkimustulosten sivuuttaminen silloin kun ne eivät tue omia väitteitä, pääväittämien rakentaminen niin, ettei niitä voida suoraan tutkimuksella kiistää tai vahvistaa, väittämien perustaminen auktoriteetteihin ja henkilöityminen (tässä tapauksessa erityisesti

Menziesiin) sekä tieteellisten käsitteiden epä johdonmukainen ja harhaanjohtava käyttö.

Vaikka Menziesin kirjassa on paljon mielenkiintoista tietoa harvinaisesta aihepiiristä, kirjan käyttöarvoa laskee huomattavasti se, että asiaa syvällisemmin tuntemattomalla lukijalla ei ole mitään keinoa erottaa faktaa Menziesin sepitelmistä.

Herää kysymys, miksi suomalainen kustantaja on halunnut julkaista tällaisen teoksen? Onko alan osaaminen Suomessa niin ohutta ettei kustantaja pysty erottamaan humpuukia vakavasti otettavasta tutkimuksesta vai ohjaako kustannustoimintaa ainoastaan kaupallinen motiivi ilman minkäänlaisia sisällöllisiä kriteereitä? Oli vastaus kumpi tahansa, se antaa aika masentavan kuvan alasta Suomessa. Suomeksi ei ole muun muassa julkaistu Kolumbuksen purjehduksen 500-vuotisjuhlavuoden yhteydessä ja sen jälkeen syntynyttä mielenkiintoista

tutkimusta, joka käsittelee Euroopan ulkopuolisia maantieteellisiä traditioita ja eurooppalaisen maailmankuvan muotoutumista kulttuurien kohtaamisten myötä.

Uudet, löytöretkihistoriaa tasapainottavat tutkimustulokset eivät omakielisen aineiston puuttuessa ole Suomessa myöskään välittyneet oppikirjoihin ja kouluopetukseen. Tutkimus edistyy ja kuva löytöretkien aikakaudesta täydentyy, mutta löytyykö Suomesta lukijoita uudelle tutkimukselle ja sivistystehtävään sitoutuneita kustantajia?

Kirjoittaja toimii Joensuun yliopistossa Savonlinnan koulutus- ja kehittämiskeskuksen johtajana ja on väitellyt karttahistoriasta maantieteessä.